

WEINWICH NIELS HENR.

Kort Underretning om en almindelig Statskundskab for den tilkommende Borger

Kbh.
1806

Tillykke med din eBog

Du har modtaget en eBog via **Det Kongelige Biblioteks EOD-service**.

Vi håber, du vil finde den både nyttig og let at anvende. eBogen er leveret til dig som en søgbar PDF-fil, og det giver dig nogle særlige anvendelses-muligheder.

Hvordan du bruger eBogen

Læse på din skærm

Du kan åbne og læse eBogen via din almindelige PDF-reader, der ligeledes giver dig mulighed for at bladre mellem siderne og zoome i teksten.

Udskrive på din printer

Du kan skrive hele – eller enkelte sider af - eBogen ud på din egen printer.

Gemme på din computer

Du kan let gemme eBogen på din private computer, USB-nøgle eller diskette.

Søge tekst

Du kan søge efter ord, dele af ord eller hele sætninger, i eBogen ved at bruge PDF-Reader'ens indbyggede søgefacilitet. Denne finder du ved at klikke på ikonet "Search" , eller trykke på tastaturknapperne [Ctrl+f].

Kopiere og genbruge tekst

Du kan kopiere tekst fra eBogen ved at klikke på ikonet "Select toolbar" , indramme den tekst, du ønsker kopieret og trykke på tastaturknapperne [Ctrl+c]. Du indsætter teksten, hvor du ønsker det, ved at klikke [Ctrl+v].

Kopiere og genbruge billeder

Du kan kopiere billeder fra eBogen ved at klikke på ikonet "Snapshot Tool" og indramme billedet, du ønsker kopieret. Du indsætter billedet, hvor du ønsker det, ved at klikke [Ctrl+v].

Betingelser for brug

Bruger du eBøger fra Det Kongelige Biblioteks EOD-service accepterer du samtidig de betingelser, der knytter sig til brugen af disse pdf-filer. Den vigtigste af disse betingelser er, at du kun må anvende eBøgerne til personlig ikke-kommerciel brug.

Læs alle betingelserne på <http://books2ebooks.eu/odm/html/kb/da/agb.html>

Kort Underretning
om
en almindelig Statskundskab
for
den tilkommende Borger.

af
N. H. Weinich,
Kammer - Assessor,
Bibliothekair hos H. K. H. Kronprindsen, og Medlem af
nogle lærde Selskaber.

Ad consilium Reipublicæ dandum,
primum est, nosse Rempublicam.
Cicero.

Kjøbenhavn, 1806.
Paa Hofboghandler S. Paulsens Forlag
trykt hos J. Breinholm.

Deres Kongelige Højhed,

Danmarks og Norges Kronprinds,

F r e d r i k,

tilegnes dette lille Skrift,

der i et kort Rum

indeholder

adskillige vigtige Kundskaber

for Fædrelandets tilskundende Borger.

Naadigste Kronprinds!

Blandt de Arbejder, jeg har haft den Lykke at
udarbejde for Deres Kongelige Højhed,
tildrog dette lille Skrift sig Deres Konge-
lige Højheds særdeles Opmærksomhed.

Deres Kongelige Højhed yttrede,
at en Oversættelse af samme paa Dansk ville
være meget nyttig og behagelig for den i Staten
indtrædende Borger, og denne Yttring blev mig

en Befaling til nu at kunne overrække Deres
Kongelige Højhed mere en Omsarbejdelse
end Oversættelse af Reimaruss's Entwurf ei-
nes allgemeinen Staats-Unterricht für künftige
Bürger.

København, underdanigst
den 28de Januari 1806.

af

N. H. Weinich.

Forerindring.

Det har stedse forekommet mig, som en stor Fejl i Opdragelsen for den tilskundende Borger i Staten, at man ikke tidlig nok gav denne en tydelig Kundskab om baade de forskjellige Stater i Almindelighed, Menneskene have levet og leve udi, som ogsaa meddelede ham nøjagtige Begreber især om den Stat, hvori han engang som Medlem selv skulde indtræde, om hans Rettigheder og Pligter i denne, om hvorfor dette eller hiint fordres af ham til det Heles Vedligeholdelse, og hvad han igien under visse Betingelser og i visse Tilfælde kan fordrø af Staten. Dersom Menneskene i det afvigte Aarhundrede havde, i de saa kaldte civiliserede Stater, haft nøjagtig Kundskab om disse Ting, havde ej saa mange Grusomheder og Boldsomheder havt Sted, ikke heller havde Tingenes Orden saa pludseligen været vendt op og ned paa. Ligesaa nødvendigt, som det er, at give Ungdommen Kundskab om det højeste Væsen, en fornuftig Religion, og hvad vi kunde formode om det Liv, vi engang skulle indtræde udi efter dette; ligesaa nødvendigt er det vist ogsaa, at underrette den til Verden indtrædende Borger om den Stats borgerlige Forfatning, han befinder sig udi, hvad han skylder denne, hvorledes han har at bestræbe sig for at blive en værdig Medlem af samme, og paa hvilken Maade han bedst kan blive dette.

Historien, som vi ej blot for Nytt bør læse, vil overalt vise os Exempler nok paa, hvorledes Stater have blomstret, hvor Fædrelands-Kærlighed, al-

meen

meen Vand for det Gode og Gode have besjælet dens
Indvaanere, hvor Lovene retfærdigen og uden Per-
sons Anseelse ere holdne i Kraft og Ære; den vil til-
lige vise talende Exempier nok paa, hvorledes store og
mægtige Stater ere sunkne og faldne pludseligen sam-
men, hvor Iver for det almindelige Vel er bleven
kold, hvor Retfærdighed efter Behag er uddeelt, hvor
Lovene ere ringeagtede, og hvor Gæderne og al Mo-
ral ei have Hensyn paa. Det var mere Gædernes
Gorfsald, der omsider overvandt Grækenland og Rom,
end Barbarerne, der oversaldte dem.

Tilvarende Ungdom! Fædrelandets
Haab! til Eders Underviisning og Eftertænk-
sommelighed er dette Skrift opoffret. I ville ved en for-
nuftig Overvejelse finde, at den Plet af Jorden, hvor
I hendrog den sorgløse Barndom, den muntre Ung-
dom, og skulle henleve den kraftfulde Manddom og
svage Alderdom, fortrinligen bør elskes af Eder. Troe
ei disse Egegnedige, der strige, vort Fædreland er
overalt paa Jorden, og kun besinde sig der bedst, hvor
Gryden er fuldest; stræber at befordre dette Fædre-
lands Gavn og Bedste paa alle mulige Maader,
og giorer Eder fornemligen værdige til at kaldes en
god Medborger af samme.

Mennesket er paa Grund af dets Natur ikke alene tilbøjeligt til at leve i Selskab, men endog meget mere nødsaget dertil. Hvorledes vilde det vel kunde bestaae for sig selv alene?

Da det sødes til Verden uden Roddyrenes Kløer, eller andre Midler strax at kunne forsvare sig, og uden tydelige medfødt veiledende Drifter, for at skielne imellem, hvad der er nyttigt eller skadeligt for samme, ja befinder sig i en rum Tid i en mere slumrende, end sig selv bevidst Tilstand; saa er det øiensynligt, at det er trængende til andres vedvarende Omsorg og Pleje, og der gaaer endeel Aar hen, førend det aldeles kan undvære denne, og skiotte sig selv.

Med dets Frembringelse til Verden er dets Moder i en Tilstand, hvori hun ej kan overlades sig selv. Hun saavel som hendes Foster trænger undgaaelig til andres Pleje og Omsorg. Faderen til denne Familie, som skal erhverve den behøvende Næring, forsømmer sin Indtægt, og Anskaffelse af det Nødvendige til Familiens Underhold, naar han kun anvender sin Tid til disses Pleje. Flere maae derfor deeltage heri, for at lette ham Byrden, drage

personlig Omsorg for Moderen og Barnet, og heri ejne vi først Grund: Spiren til det huuslige Selskab. Den ene Familie beviser den anden i lige Tilvælde ligedanne Tjenester, Byrderne, der vilde falde de enkelte høist besværlige, blive nu lette, da de fordeles mellem flere. Disse Familier, indbyrdes taknemmelige for de sande Tjenester, de i besværlige Tilvælde have beviist hverandre, ønske hinandens beste Flor og Velgaaende. Af forenede Kræfter arbejde de derfor paa hinandens Vel, og skulle fremmed Vold indtrænge sig, for at forsyntre deres Fred, modstaae de samme med fælles Kraft, og forjage den langt fra deres Boliger, om det staaer i deres Magt.

Vi see heri Oprindelsen til de første smaae Stater, disse Foreninger, som den hellige Skrift med saa elskværdige Træk afmaler os, om Menneskets første Alder, hvori Godhed og Ufskyldighed betegnede ethvert dets Spor; hvori enhver Hjerter laae paa Læberne, og som Digterne saae ofte under Navn af Guld-Alderen have besjungen, da ingen Smed forstod, at danne Jernet til Sverdet, men til Plove.

Enkelte Mennesker kunne vel, naar de have passeret Barndommen, nogenledes serge selv for deres Underholdning, og leve alene; men alle Historier bevidne, og have givet os Exempler paa, at naar et saadant enkelt Menneske i endel Aar uden andet menneskeligt Selskab har levet ene,
det

det da meget har nærmet sig til Dyrenes Klasse; har i Stedet for et ordentligt Sprog ei udstødt uden nogle vilde ildesartikulerede Lyd, og at de have i Forskands Kræfter og Dyrfelse aftaget end mere, end de har vundet i Haardsørhed, legemlige Kræfter, og dyriske Færdigheder.

Det synes derfor aldeles afgjort, at Mennesket, naar det lever i Selskab og Forening med andre Mennesker, benytter sig af de Bequemmeligheder og den Forskands Uddyfelse og Forædling, som dette Selskab tilbyder, bliver mindre Dyr, og en fornuftigere og ædlere Skabning; men denne Uddyfelse kan, eftersom Selskabet, hvori det lever, er forædlet og uddyfket, modtage en Foradling indtil en meget høj Grad.

At flere Familier, ved at omgaaes hinanden og bevise hverandre indbyrdes Bistand og Hielp, bleve nøjere forbundne, gav Anledning til, at de stod hinanden samlede bi af alle Kræfter mod udvortes Bold og Overfald. Da en, fælte eller saa ei kunde modsiaae fleres Angreb saa følte de, at det var Nødvendighed, at forent sig i denne Hensigt med flere, dersom de ikke reensfulde ødelægges. Saaledes foresandt Rejsebeskriverne det hos de raare og vilde Folk, i alle Verdens Dele, at de af sig selv forsamlede sig, for med forenede Kræfter at afværge de Angreb, de befrygtede.

Men denne raare, blot paa Forsvar mod udvortes Bold tilsigtede, Forening var kun, naar

Lejlighed gaves, og forovergaaende. Og omendstjondt et nogenledes ordentlig og vedvarende Selskab dannede sig til denne Hensigt, og holdt Raad derover sammen, saa var dog Menneſkets nærmere Nødvendigheder dermed lidet afhjulpede. Selv, hvad Underholdningen angaaer, hvor kummerligen staae ikke saadanne vilde Folk sig igiennem, hvor enhver Familie kun maa sørge for sig selv, og forskaffe sig det Nødvendige fra den allersørste Tilberedelse og Dannelselse af? Heraf er Følgen ofte, at de Gamle, Fattige, Syge blive forladte, eller forkomme. —

Man ønskede end, ydermere ikke alene at være sikket mod udvortes Bøld, men ogsaa mod Overfald, Evang og indvortes uenig Partie-Mand, der stedse drømmer om, at Sagerne ei staae godt nok, saadanne som de ere, men fulde af Projekts Syge giøre stedse Forslage atfuldkaste det Gamle, uden at være i Stand til, at sætte noget mere gavnligt og nyttigt for den Stat, hvori de leve, i Værk. Hos de Folk, der endnu ei have Oplyselse og Oplysning nok, indtræffer dette Onde ofte; men Frugten deraf, det alle slige Tildragerer bevidne, og noksom i Historien kan efterlæses, har været, at Tingenes Orden er bleven vendt op og ned paa, at enkelte Personer ustyldigen er bleven berøvet deres retmæssige Eiendoms, og at man tilsidst igien, naar Rolighed omsider har indfundet sig, har maattet begynde igien alting paa ny som forhen.

Den

Den almindelige Naturlov: "Som Du vil, at andre skal behandle Dig, saa dan handle Du og mod andre," taler tydeligen og med Kraft i det endnu ufordærvede Menneſkes Bryſt. Denne Følelſe adſtiller Menneſket, ſom en fornuſtig og ſelſkabelig Skabning, fra de ufornuſtige og vilde Dyr, hvis Drifter blot ere en Lov for deres Kræfter.

Fra denne Naturlov, og af den Skade[†] et medførte for enhver, naar den blev overtraad, maatte alſaa, naar Menneſker ville boe hos hinanden, følge af ſig ſelv en ſelſkabelig Overeenskommelſe, ſom i almindelige Udtrykke lyder ſaaledes: — Fornærme og forſtyr Du ikke mig i mine Arbejder, jeg vil ej heller fornærme og forſtyrre Dig i Dine. Gjør Du mig fornøden Biſtand, ſaa vil jeg ogſaa ſtaa Dig med Hielp bi, naar Du behøver det.

Til denne Overeenskommelſe, ſom geraas der enhver til Fordeel, vøntede vel alle gierne at give ſit Biſald; men i et ſaa nyt og ungt forbunden Selſkab ſejlede det paa en ret organiseret Kraft, at vaage med Gynd over Eſterlevellen heraf. Opfyldelſen af hine vexelfidige Pligter, Roligheds og Ordens Oprettelſe, Stridighedens enten Forligelſe eller Bedømmelſe, Forbryndernes Læmmelſe og Evang, udfordrede alſaa, naar Selſkabet ſkulde beſtaa og vedblive, og Borgerneſ almindelige Maal, ſom er Rolighed, Sikkerhed og Orden, ſkulde opnaaes, en endnu noiere

Føre:

Forening, og en med Kraft forsynet Øpfigt, der ved Lovenes noie Overholdelse, og paa den retsfærdigste Maade at tildeele Belønninger og Straffe, var i Stand til, at iværksætte de Beslutninger, der vare tagne for det almindelige Bese.

Alt det er nødvendigt, at have en Ansører mod udvortes Angreb imod Borgernes Rolighed og Statens Sikkerhed, og samme maae være en Bælingsmand, som de øvrige ubetinget maae adlyde, dette erkiende ogsaa de vilde Folk. Men det er ei for Selskabets indvortes Opretholdelse mindre nødvendigt, at Bestyrelsen heraf er ansøret troet en øverste Magt, som paa seer og iværksætter med Gynd og Kraft, hvad der tjener til det almindelige Bese, forebygger og afvender de Farer, der kunde true Tingenes Omvæltning med pludselige Forandringer, og stedse holde det Hele i Orden. Dersom alle ville regiere med lige Myndighed, og denne Magt ej var overdraget til en Overøpfigt, saa vilde ofte Uorden og Usikkerhed, ja Splid og borgerlig Usamdrægtighed, indfinde sig, ja, af Mangel paa en til det almindelige Bese henvendt Kraft, synke sammen i Anarchie og opløses.

Naar nu et Selskab paa en ordentlig Maade er saaledes indrettet, og forbunden sammen, falder man det en Stat, og Medlemmerne af samme, Borgere.

Men Statsforvaltningens indvortes Indretning kan være forskjellig, og have en egen Stats,

Statsforfatning (Constitution). Er der kun een, der regierer og dommer, da kaldes det et Monarchie. Dette Slags Statsforfatninger har store Fordele. Saa vel i Fred som i Krig har Alilighenbederne en hurtigere, mere bestemt og kraftfuld Gang, Afgiørelsen af Sager falder ei saa langvarig, og opkommende Uroligheder dæmpes lettere. Er Regjeringens Forvaltning med lige Magt anfortroet flere, da kaldes det et Aristokratie; naar alle Bægtkaale blandt de Magthavende ere lige, naar i det Hele der kun sees til den Stats Vel, hvis Overhoveder de ere, og visse Familier ej blive for mægtige, og saae for megen Overhaand, kan disse Stater ogsaa regieres paa en for deres Borgere og det almindelige Vel gavnlig Maade. Imidlertid er der vel neppe nogen Slags Regjeringsform, hvori der saa let kan begaaes Forurettelser fra Magthavernes Side, hvori Partie-Aand saa stærkt og farliggen yttres sig, hvor Tvedragt blandt gieldende Familier saa ofte ryster Staten; Historiens Annaler bevidne dette noksom, og Venedigs, Genuas og flere af disse Slags Staters Historie levere Exempler nok herpaa.

Et egentligt fuldkommen Demokratie eller almindelig Folke-Regjering kan neppe kaldes nogen Statsforfatning, da den ved samme tilfattede Orden ej kan bestaae med samme. Erfaringen har ogsaa lært, at naar et Selskab har forsøgt at slaae ind i denne Vej, da vare Misbrug

brug og Forvirring uundgaaelige, ja en aldeles
 Ødelæggelse fulgte umiddelbar paa samme.

Saa længe Sæderne vare rene og udfyl-
 dige, Religionen æredes, og Nøjsomhed, Læ-
 velighed og Naadelighed regierede overalt blandt
 en Stats Borgere, saa kunde Demokratier
 nogenledes staa ved Magt; saa længe Mænd
 valgtes til Overhoveder, som vare redelige og
 samvittighedsfulde, saa længe kunde saadanne
 Stater nyde Velstand og Roe, dette har Sveits
 givet os Exempel paa, men — det gaar med
 disse Stater, som med Aristokratierne, at Læ-
 dragt, Familie: Vælde, egne private Hensigter
 blandt disse Repræsentanter, saa letteligen kan
 indliste sig og forstyrre Enigheden, og da sønder-
 slides Statens egne Indvolde, og kan saa let
 opsluges af en anden fremmed Magt.

Misbrug af Magten kalbes Tyrannie,
 naar Regenten, uden at agte paa Stats-Borgers-
 nes almindelige Vel, eller de gældende Love,
 hersker efter Lyst og Indsald, handler i lige Til-
 fælde ulig, ikke bær Afgtelse for Ejendoms: Ret,
 for Statens Love og Religion, ja dommer og
 handler i alle Ting ustadigen og efter Luner.
 Men det er ikke i Europa, hvor vi tælle mange
 Stater af dette Slags, og mindst gives der no-
 get Spor af disse, hvor Christendommens velgjø-
 rende og rene Lys straaler. I de andre Ver-
 dens-

dens: Parter, hvor Religionens Lys endnu er omtaaget af Skyer, og hvor den Stærkeres Ret stedse er den gieldende, seer man derimod Stater af dette Slags.

En retmæssig Statsforfatning, dens indvortes Indretning være nu hvilken den vil, adskiller sig stedse deri fra en voldsom Undertrykkelse, at der gives et vækssidigt Forhold af Rettigheder og Pligter, imellem Staten i det Hele betragtet, og enhver dens Borgere, som Ledemod af samme. Statens Borger har Ret at fordre af Staten eller Statsforvaltningen Beskyttelse, fornemmelig for sit Liv, sin Eiendom, sin Næringsvej, og er derfor undergIVEN den Pligt, for sin Deel, at bidrage til de Omkostninger, der ere nødvendige til denne Stats Sikkerheds Opretholdelse, og i Nødstilfælde at værge for samme med sit Liv, ja endog ikke alene tilføie den Stat, hvori han lever, nogen Skade, men endog af alle Kræfter, saavel physiske, som moralske, at stræbe, at afvende alt, hvad der kunde forstyrre dens Roe og Medborgernes Sikkerhed.

Lil at hæve sig til Ære og Anseelse, staaer Bejen aaben for alle Medlemmer af Staten; men af forskiellige Anlæg, Naturgaver og Færdigheder, og disses Uddannelse og Anvendelse fremkommer allerede en naturlig Forskiel blandt Mennesker, da nogle, paa Grund af deres Naturgaver
og

og Uddyrkelsen af samme, bringe det i kort Tid videre end andre, og naar en Person ved nyttige Opfindelser, fornuftige Alæg, Næringsveje's Forstaaelse, eller paa andre Slags Maader gaar fortrinlig den Stat, hvori han lever, da har han ogsaa største Rettighed til Medborgernes Afgift, og til Regentens Bisid, Væresbeviisning og Naade. Men — Fortrin ere ej Forrettigheder. En vis Rangsølge, saasom Stands Forstiel er aldeles nødvendig for Ordens Skyld. Manden, der arbejder med Hovedet og Sjælens Kræfter, forekommer mig større Afgift værd, end den, der anvender hele Dagen paa at fløve Brænde, og ikke kan forrette uden visse nødvendige Gierninger i Livet, som en Maskine, hvis Arbejder ogsaa med blot fysisk Kraft kunne frembringes. Store Forstaand's Kræfter have til alle Tider i Verden staaet i en udmærket Afgift, og nydt en fortrinlig Rang i de fleste Stater, der have været til i Verden. Det er et af Menneskets store og særdeles Fortrin fremfor alle andre Egenskaber, at visse forudgaaende Begivenheder nogenledes at kunne beregne forud mødende og indtræffende Tilfælde, og den, der blandt sine Medborgere enten er Opfinder af nogen for hans samtlige Medmennesker nyttig Indretning, hvorved mange Hænder sættes i Arbejde, og Næringsveje vinder, eller besidder Kundskab vel at styre en

for et Land's Bedste og Sikkerhed forsamlet Krigshærs eller bevæbnet Flaades Kræfter, eller og paa en tydelig og fattelig Maade har Talenter til, at giøre Fremgangsmaaden til Dyd og Lyksalighed, til et roligt og nøjsomt Liv, til at føre paa en fornuftig Maade de saa letteligen opbrusende Sindslidelser; saadanne Mennesker ere ustridigen ikke alene den Tids Afgøelse, hvori de have levet og virket, fortrinlig værd; men de vedblive, endog længe efter den Tid, hvori de vare til, det menneskelige Selskabs Velgjørere, og derfor bør billig æres med sin Tids Udmærkelse og Hæder.

De Fordele, som udspringe af velindrettede Statsforsatninger, ere af største Bigtighed for Mennesket. Thi nu, da Baandet er fastere knyttet, og er sat under det Heles Opsyn og Forsorg, ere de tryggere beskyttede mod ud og indvortes Angreb ved kraftige Midler. Nu kan de først ret nyde indvortes Roe og Sikkerhed for Uroelighed og Forspyrrelse, altsaa sand og virkelig Frihed. De af Naturlovene flydende gienfældige Pligter udvikles og bekræftes nu bedre. Og da Statens Borgere har sikke Udfigter til deres Forsatnings Varighed, saa opvækkes ogsaa Virksomhed for det almindelige Bedste, og enhver kan tryk forbedre sin Forsatning.

Da

Da Folkeformerelsen tog til, saa at enhver ej mere saa let, som i de endnu øde Landstrækninger, kunde paa Marken og i Skove eller Banskene finde sin daglige Næring, hvor man altsaa laae sig efter Fædrift og Agerdyrkning; saa var det nødvendigt, at der opstod en Ejendomsret, i Kraft af hvilken Ejeren kunde i Roslighed besidde, hvad han ved sin Slid og sit Arbejde havde erhvervet sig, hvorledes kunde ellers besaaede Marker blive rolige og usorgsurrede? hoo vilde vel ellers saae, plante og pøde, naar andre ustraffet kunde rane Frugten deraf?

De første Spirer til Rundskaab om Ejendomsretten ligge endog i Naturrettens almindelige Grundsætninger, ja vi finde endog, at smaa Børn i deres Lege have en rigtig, skønt utydelig Forestilling derom. I det raade Selskabs Forsatning kunde Ejendomsretten saa let gøres Bold paa, derfor var det nødvendigt, at den i højeste Grad respekteredes og blev en af de første Grundlove, der af den højeste Magt alvorligen opretholdtes i sædelige og cultiverede Statsforsatninger.

Naar Menneffet gaaer frem i Kultur, kan denne drives til en meget høj Grad, alle de Nødvendigheder — det være nu virkelige eller indbildte — han synes at trænge til, kunde ej
for-

forffaffes ham uden Brødres medarbejdende Hjælp, og da et enkelt Menneske ei kan forsærdige alle de til hans Levemaade nødvendige Ting, saa opstod snart den frugtbare Tanke, at fordele visse Arbejder og Forretninger til visse Personer, som var en for Selskabet vigtig Fordeel. Thi, skulde enhver enkelt for sig anskaffe og tilberede Næring, Klæder, Boepæl og Redskaber, saa slog ei hans Tid til, og han vilde møjsomt og kumsmerligt hendrage sit Liv, og være gammel og graa, naar han først skulde ret gjøre Brug af alle sine Tilberedelser. Nu derimod paatager een sig et Arbejde, en anden et andet, ligesom han har Qualighed og Færdighed deri, og saa skeer det med mindre Omkostninger, mindre Møje og Tidsspilde, ligesom og den idelige Øvelse i et og samme Arbejde forffaffer mere Fuldkommenhed deri, hvilket heller ikke er liden Fordeel for Selskabet. Saaledes er opstaaet forffællige Haandværkere, Kunstnere, Fabrikanter, Riib- og Handelsmænd, eller en almindelig Ombytning og Forvexling af Tjenester i Staten.

Ligesom Ombytningen og Forvexling af Tjenester i Staten, saaledes maatte der ogsaa skee Ombytning eller Forvexling af de Overflødigheder, man derved erhvervede. Førend Metallerne i saa stor Overflødighed eksisterede, at der for enhver Ting kunde gives den Betæltelse & disse

diffe, og den Priis, hvortil man skaffede dem, saa stødte Omtuftning af Vabler, den som havde stor Overflødighed paa nogle Vabler, omstøvede dem, efter Overenskommelse paa begge Sider, med andre Vabler, som han behøvede; men endelig blev Metallerne, Guld, Sølv, Kobber den Maalestok, hvorefter man taxerede dem. Senere i Tiden da Circulationen blev større, da Metallernes Mængde, enten ikke var tilstrækkelig, eller man ikke hurtigen nok kunde afdække store Summer i samme, fandt man paa, at gjøre representativ Mynt, som den offentlige Credit respekterede, og hvormed enhver Ting i Staten kunde betales.

Denne har den Bequemmelighed, at den lettere kan forsvindes, at store Summer snarere omtællendes, men ogsaa den Ulejlighed, at naar den cirkulerende representative Mynts Masse ei er forholdsmæssig, enten med den cirkulerende Metal-Masse, eller med Landets Ind- og Udvekselvabler, da forringes Krediten af samme, og den, i hvis Hænder den er, og hvoraf den talrigste Mængde rimelig formodes i det Land, hvor de udfædres, taber i Værdie, naar han med samme skal betale Ejendomme eller Værnetsmidler og andre Livets Fornødenheder, da det er en heel Deel lettere at skabe Mængde af denne representative Mynt,

end

end i en ligesaa stor Hast, hvori de kan gøres og udfærdiges, at tilvejebringe en forholds- mæssig contraballancerende Mængde af Ejendomme, og andre til Livets Ophold uundværlige Fornødenheder.

I Omtusning, Handel og Wandel, maae man ofte forlade sig paa gjensidige Løfter, som næiere udvikles i Kontrakter, hvorved de paa- gældende Parter forbinde sig frivilligen, at opfylde de af dem sælles indgangne Punkter. Dersom en af Parterne kunde sige i Morgen: "Nu har jeg betænkt mig, og forandret min Villie," saa ville han sætte den i Forlegen- hed, som havde gjort Regning paa Kontrak- tens Opfyldelse, forarsage sin Med-Kontra- hent Skade, og gjøre Handel og Riebslutnin- ger aldeles usikre.

Hvor Menneskene have Omsætninger med hinanden, kunne letteligen opstaae Stridigheder. Naar altsaa enhver tilsiodes, at demme selv i deres Aniggender, saa vilde kan Magtsprog have Sted, hvilket var aldeles imod Hensigten af den borgerlige Forening. Selskabets Nøe- lighed udsforder derfor, at Stridigheders Angio- relse bliver overladt til de af den højeste Magt indsatte Dommeres Kiendelse.

Men

Men paa det nu ikke Rettens Pleje skal være afhængig af Dommerne's tilfældige Indsigter og Redelighed, og at enhver kan vide, hvad han i slige Tilfælde har at gjøre og at iagttage, have's almindelige Love, der offentlig er bekendtgjorte. En ordentlig Statsforsatning vaager ogsaa omhyggelig over disse nøjagtige og retsfærdige Udøvelse, og at de stedse holdes i Kraft og Væ.

Og for at Sandheden fuldkommen kan opdaget, og den for Forbrydelse Tilstalte ikke ved enkelte Dommeres enten Esterladenhed eller Partisthed uskyldigen skulle komme til at lide mere, end en passende og billig Straf; saa foretages Sagen giennem flere Instantser for forskiellige Dommere, indtil der omfæder sældest en endelig Dom i samme af den høieste Magt selv.

Kan Parterne i en saadan Sag enten af Usformuenhed eller Ukyndighed selv ej pleje deres Sags Fremme, eller komme frem med den i den Form, som er nødvendig for at overstue og satte samme, saa antages Procuratorer, der, kyndige i Sagerne's Gang, træde for Retten i deres Mandanters Navn, og iagttage alt hvad der til Fordeel for dens Sag de føre, kan frembringes.

Saaledes blev efterhaanden, eftersom Statsforsatningen mere og mere cultiveredes, og baade
dens

dens Bestyreres, saavel som dens Borgeres sande Oplysning tiltog, flere Bequemmeligheder og nyttige Indretninger satte i Værk. Man sørgede ogsaa for alleslags Farers Afvendelse og Forebyggelse af ulykkelige Tilfælde; f. Ex. mulig Betryggelse for Hungersnød, Ildsvaader, smitsomme Sygers Udbredelse, Oversømmelser o. s. v.

Med et anordnet Politi blev ei alene sørgt for det Nødvendigste, for Orden, Roelighed, Sikkerhed, men endog for Indvaanernes Bequemmelighed og sikre Opholdssteder.

Videre bleve milde Stiftelser indrettede, og broderligen sørgt for den hjælpeløse og forladte Barndom, den umyndige Ungdom, den skrøbelige Alderdom og de af vore Medmennesker, der sukke under Nød og Sygdoms Plager.

Den Fattige, der enten ved uheldige Tilfælde var bragt til Bettelstaven, eller, af Mangel paa Oplysning og Underviisning for redelig i Tiden at kunne ernære sig, var nedstunken i den jammerlige Tilstand, personlig at maatte tigge sin daglige Underholdning af sine Medmenneskers Godgjørenhed, toges under Armene med en sand hjælpsom broderlig Haand, ved at forskaffe Ungdommen frie Underviisning, den Syge frit Tilsyn og Pleje, at holde den Døgne, men endnu Arbejdssføre og Quelige, til passeligt Arbejde, og at lette ved Tilfæld Alderdoms og Sygdoms Byrder.

Endeligen blev man ej staaende ved de lesgemlige Nødvendigheder alene: men i velindrettede Stater sørgedes ogsaa for Sjælens Forædelse, ved en fornuftig Religion og Sædelære, ved videnskabelige Underviisninger, hvorved Forstandsdannelse og Udbredelse ved mangehaande Kundskaber befordredes.

Ingenlunde er derfor en vild Frihed at foretrække for en ved vise Love og gode Indretninger grundet Statsforsatning. Thi, at den ene ikke maae bruge sine Kræfter til den andens Rettrighedens Krænkelse, ligger allerede i de almindelige Naturlove. Ingen knurrer derfor mod Lovenes Baand; ene den Selvrædige, der er fuld af Luner og Egenvillie, og som ingen ordentlig og stadig Erhvervelsesgreen har i Staten; thi havde han denne, vilde han just søle Lovenes velgørende Magt ved at beskytte hans Person, hans Eiendom, hans Næringsvej, i Stedet for han, af Mangel paa Lovenes Kraft, bestandig vilde være udsat for Ulykkerhed, Fare, Berøvelse af Eiendomme.

Enhver stræbsom og redelig Borger kan, naar Ulykker ej alt for ofte indtræffe, ved Arbejde, Duelighed, Flid og Indsigter erhverve baade til sit Udkomme, ja endog til Bequemmelighed og Overflod. Redeligt Arbejde vil ej savne Belønning; men den Tøileløse, Liderlige og Doven, der sjældst vil fødes og klædes uden eget Arbejde og Erhvervelse, misunder sin stræbsomme Broder
hans

hans Forsatning, og da han formedelt uretmæssige Foretagender og tøileløse Begjærligheder har Marsag at frygte for Lovene, han saa let kunde falde under, hader han dem, og de forekomme ham ubillige og haarde, da han ej kan handle efter Indfald og gjøre, hvad han finder for godt.

Hellige og ubrødelige maae altsaa de Pligter være os, hvilke paaligge os mod en god Regering, fløge Love og den Stat, hvori vi fra Barndommen af have nydt Beskyttelse og Sikkerhed for vor Person, vore Ejendomme, vor Næringsvei o. s. v., og da Taknemmelighed for nydte Velgierninger er en Grundspire til mange gode og ædle Tølelser, maae ogsaa vort Fædreland, i hvilket vi henlevede vor meste Tid og næde saa mangeslags Gode, ej være ligegyldigt for os, men toertimod maae vi, saa meget det staaer til os, af alle Kræfter befordre dets Vel, og i Nød og Trængsels-Tid hjælpe til, kraftigen at afflaae enhver Fiende, der voldeligen anfaldet det.

Til at vedligeholde alle Indretninger i Staten udfordres Tilskud af enhver, som formedelt disse bestaaende Indretninger nyde Sikkerhed for Ejendomme og Næring; og dertil bidrager enhver, efter det Forhold han staaer i, f. E. efter hans Ejendommens Størrelse, og hans Formue, enten ved forskiellige Paalæg, Skatter, Tolds- Erlæggelser o. s. v., og ingen redeligt tænkende Borger unddrager sig disse; ved at besvige Tolden f. Ex., handler han uden Sam-

Vittighed imod hans Boraerpligt, stiller den Stat ved dens retmæssige Indkomme, hvis Fordele han hester Frugten af, og er aabenbare uretsfærdig mod hans rettlige Medborgere, som maae bære desto større Byrder, for at understøtte det almindelige Bedste.

Vel derfor den Stat, hvor gienfaldige Pligter og Rettigheder staae i behørigt Forhold og nøie iagttages; — hvor alle dens Borgere og Medlemmer stedse have det almindelige Bedste for Øjne, og sætte deri deres indbyrdes Tilfredshed og Væ; — hvor man af alle Kræfter befordrer det almindelige Bedste, naar det udfræves, og hvor paa den anden Side brave og redelige Borgeres Iver, Bestræbelser og Fortjenester sættes Priis paa og blive opmuntrede; — hvor ingen vilkaarlig Undertrykkelse, eller Evang, men Beskyttelse og Omsorg ledsage Øvrighedens Værdighed, og disse derimod udvise Højagtelse for den sig redeligen ernærende Borger, og behørig, i Følge Lovens Medfør, understøtte dem i de dem tilkommende Rettigheder; — hvor Roe og Orden hersker, vel under Tilsyn og Opagt, men uden byrdesulde Indskrænkninger og ængselig Betrækkelse; — hvor alle Indvaanere, uagtet Stændernes Forskiel, agte og ære hinanden, som Medborgere og Brødre; — hvor ingen selvtiltagne Forrettigheder af enkelte Medlemmer og Familier

lier i Staten gøres gjeldende fremfor andre, men
 hvor Fortjenester, Flid, Dyd, uddyrkede Ta-
 lenter og Trofskab og Tjenester mod den Stat,
 hvori man lever, kun gjør berettiget til Fortrin
 fremfor andre Medborgere; — hvor den indfødte
 Borger, der bidrager til Statens Fornødenhe-
 der, yndes og beskyttes som billig, fremfor den
 flygtige Fremmede, der kun for en kort Tid kom-
 mer ind i Landet, for ved et og andet Erhverv at
 trække Venge til sig, og derpaa vandrer bort
 igien; men med billig Agtelse modtages derimod
 den indsigtsfulde og fortjente Fremmede, der en-
 sfter at indtræde som et stadigt Medlem i Staten,
 og bidrage til dennes Vel; — hvor Statsfor-
 valtningens forskjellige Grene mere besørges af
 sand Borgerpligt, end for Fordeels Skyld, eller
 for blot at opsynde sit Embede; og hvor de besørges
 ikke lunkent, men med Hensyn og Iver for det
 almindelige Bedste; — hvor endog mange byrdes-
 fulde og almindelig nyttige Forretninger, naar
 manges Medvirkning er nødvendig og ingen Løn
 derfor kan gives, frivilligen paatages, s. Ex.
 Tilsyn med fattige Stiftelser, offentlige Indret-
 ninger, Pleje og Omfarg for Trængende; —
 hvor Besørgelsen af en Indretning ei spærrer den
 anden Vejen, men, som en velsammensat Mas-
 skine, hvori det ene Hjul virker i det andet til
 Hensigtens bedste Fremme, sigter hjælperig, for-
 medelst alle enkelte passende Indretningers God-
 hed og Kloghed, til et sælles Formaal, der gaa-
 ftes

ftes opnaaet; — hvor viise, og paa sande
 Grundsætninger byggede Love, der ere passende
 til den Stat, over hvilke de hyde, haandhæves
 upartist med Retsfærdighed, og forskaffe den
 ene saavel som den anden Beskyttelse og Ret,
 og hvor uden Persons Anseelse Forbryderen strafs
 ses efter hans Misgjernings Beskaffenhed; — hvor
 Veien staaer ubehindret aaben, for at fremkom-
 me med de Besværinger, man troer sig beretti-
 get at foredrage, paa en beskeden Maade, dog
 med Sandhed og Eftertryk; — hvor der er
 truffet kraftige Anstalter, ei alene for Sikkers-
 hed mod udbortes Angreb og Ansald, men hvor
 Personer og Ejendom ere beskyttede og sikrede
 for indvortes Angreb og Fornærmelser; — hvor
 ingen uden offentlig Undersøgelse og uden at
 overbevises om sin Forbrydelse i at have overs-
 traadt Lovene, bliver straffet; — hvor det staaer
 enhver frit for, at øve sin Næringsvej usorstyr-
 ret efter hans egne bedste Indsigter, og hvor
 han aldeles uindskrænket nyder den frie Brug af
 sin erhvervede Ejendom og Formue; — hvor Fri-
 hed i Handel og Wandel forskaffer enhver Lej-
 lighed til, at anvende sin Tid og sine Kræfter
 paa det fordeelagtigste, naar han ei derved gjør
 Indgreb i nogen af sine Medborgeres Rettighe-
 der; — hvor ingen Tvang indskrænker Borger-
 flid, eller spærrer Vejen til en Bedrift, som
 man kan finde sig stikket eller oplagt til; — hvor
 der er sørget for, at usorstammede Lediggængere
 og

og dovtne Bøttlere, der hendrive deres Tid med bestandig at plage andre deres Medborgere om Gaver til deres Underhold, holdes til Arbejde, og hvor den sande Nødlidende, den uforsørgede Ungdom, den medynksværdige Syge, den hjælpsøse Alderdom, kan faae Underholdning, Skole: Underviisning, Pleje og Læring; — hvor under Skole: Underviisningen Armod i Tiden forekommes, ved at indprente Ungdommen tidlige Aarsager til Fattigdom, at man som oftest ei sætter Læring efter Næring, at man ei som Myren tænker paa den tilkommende Tid, og ved Flid og Orden, hvortil der gives den bedste Anviisning, gjør det til en nødvendig Bane for Ungdommen, at være ordentlig, nøjsom, og tænke paa at have noget tilovers til de kommende Dage; — hvor man indseer Videnskabers og Kunsters sande Værd og velgiørende Indflydelse, og er opmærksom paa, at disse forædle os Livet, skaffe os Bequemmeligheder og Behageligheder, forfine Sædterne, og at mange Medborgere i Staten finde ved dem Næringsveje og Underholdning; — hvor man er opmærksom paa, stedse at skaffe Kunster og Videnskaber Understøttelse og Opmuntring; — hvor der er uindskrænket Religions Frihed, at enhver efter den Religion, han fra Ungdommen er opdragen i, uforstyrret kan dyrke Gud paa den Maade, han troer at være den bedste; — hvor man overhovedet anseer det for det sikkerste Middel, at holde Staten

Staten i en blomstrende Stand, ved stedse at befordre det almindelige Bedste og ethvert enkelt Medlems i Særdeleshed, fort: at Statsforfatningen er saaledes bestyret, at enhver Indbygger lever med Lyst i samme; — hvor man stedse er bekymret for at vedligeholde alle endog udvortes Fordele, der ere tjenlige for Staten, og da alting i Verden ellers er underkastet Usfuldkommenhed og Usværlinger, er stedse agtpaagivende, at opdage og forbedre Mangler, retter sig fløgeligen efter Tidens og Omstændigheders Medfør, og strider frem lempelig efter samme; — endelig hvor Christi rene og saliggjørende Lære læres og foredrages i sit rette Lys, der danner lydlige Undersaatter, omhyggelige Hushædre og Hushædre, giver Taalmod i Lidelser og Mod i uafværgelige Farer, lærer os, ej at sætte al vor Glæde i Verden, men at kunne forvente et bedre og mindre Ustædigheder og Omværlinger underkastet Liv efter dette. Uden Religion er en af Statens grundfæstede Piller borte, og de Stater ere de bedste og lykkeligste, hvor Jesu Christi blide Lære stråler i sit rette Lys.

Læs mere om projektet på:

www.kb.dk/EOD

www.books2ebooks.eu

Om EOD-projektet

“eBooks on Demand” (EOD) – på dansk “eBøger on Demand” – er et europæisk samarbejdsprojektet, der blev indledt i 2006. Det omfatter 14 national- og universitetsbiblioteker fra hele Europa og finansieringen sker bl.a. via EU.

Projektet har gjort det muligt for brugere af Det Kongelige Bibliotek at bestille ældre bøger som eBøger på nettet via REX. På længere sigt vil brugere på denne måde få adgang til millioner af bøger på nettet fra europæiske biblioteker leveret i digital form som søgbare PDF-filer – såkaldte eBøger.